

Zbiór Orzeczeń

WYROK TRYBUNAŁU (siódma izba)

z dnia 19 maja 2022 r.*

Odesłanie prejudycjalne – Pracownicy migrujący – Zabezpieczenie społeczne –
Właściwe ustawodawstwo – Rozporządzenie (EWG) nr 1408/71 – Artykuł 14 pkt 2 lit. a)
ppkt (i) i (ii) – Rozporządzenie (WE) nr 883/2004 – Artykuł 11 ust. 5 – Artykuł 13 ust. 1 lit. a)
i b) – Pojęcie „portu macierzystego” – Personel latający – Pracownik wykonujący pracę
najemną na terytorium dwóch lub kilku państw członkowskich – Łączniki

W sprawie C-33/21

mającej za przedmiot wniosek o wydanie, na podstawie art. 267 TFUE, orzeczenia w trybie
prejudycjalnym, złożony przez Corte suprema di cassazione (sąd kasacyjny, Włochy)
postanowieniem z dnia 21 grudnia 2020 r., które wpłynęło do Trybunału w dniu 18 stycznia
2021 r., w postępowaniu:

Istituto nazionale per l'assicurazione contro gli infortuni sul lavoro (INAIL),

Istituto nazionale della previdenza sociale (INPS)

przeciwko

Ryanairowi DAC,

TRYBUNAŁ (siódma izba),

w składzie: J. Passer, prezes izby, F. Biltgen (sprawozdawca) i M.L. Arastey Sahún, sędziowie,

rzecznik generalny: J. Richard de la Tour,

sekretarz: A. Calot Escobar,

uwzględniając pisemny etap postępowania,

rozważywszy uwagi, które przedstawili:

- w imieniu Istituto nazionale per l'assicurazione contro gli infortuni sul lavoro (INAIL) –
L. Frascónà i G. Catalano, avvocati,
- w imieniu Istituto nazionale della previdenza sociale (INPS) – A. Sgroi, L. Maritato, E. De Rose
i C. D'Aloisio, avvocati,

* Język postępowania: włoski.

- w imieniu Ryanaira DAC – S. Piras, avvocato, E. Vahida, avocat, S. Rating, abogado i Rechtsanwalt, I.-G. Metaxas-Maranghidis, dikigoros, jak również S. Bargellini, avvocata,
 - w imieniu rządu włoskiego – G. Palmieri, w charakterze pełnomocnika, którą wspierał G. Rocchitta, avvocato dello Stato,
 - w imieniu Irlandii – M. Browne, którą wspierali E. Egan McGrath, Barrister-at-Law, J. Quaney oraz T. Joyce, w charakterze pełnomocników,
 - w imieniu Komisji Europejskiej – D. Martin oraz D. Recchia, w charakterze pełnomocników,
- podjąwszy, po wysłuchaniu rzecznika generalnego, decyzję o rozstrzygnięciu sprawy bez opinii, wydaje następujący

Wyrok

- 1 Wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym dotyczy wykładni art. 14 pkt 2 lit. a) rozporządzenia Rady (EWG) nr 1408/71 z dnia 14 czerwca 1971 r. w sprawie stosowania systemów zabezpieczenia społecznego do pracowników najemnych, osób prowadzących działalność na własny rachunek i do członków ich rodzin przemieszczających się we Wspólnocie, w wersji zmienionej i uaktualnionej rozporządzeniem Rady (WE) nr 118/97 z dnia 2 grudnia 1996 r. (Dz.U. 1997, L 28, s. 1), ze zmianami wprowadzonymi rozporządzeniem (WE) nr 631/2004 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 31 marca 2004 r. (Dz.U. 2004, L 100, s. 1) (zwanego dalej „rozporządzeniem nr 1408/71”).
- 2 Wniosek ten został złożony w ramach sporów toczących się odpowiednio pomiędzy Istituto nazionale per l’assicurazione contro gli infortuni sul lavoro (zwanym dalej „INAIL”) (krajowym zakładem ubezpieczeń od wypadków przy pracy, Włochy) i Istituto nazionale della previdenza sociale (zwanym dalej „INPS”) (krajowym zakładem ubezpieczeń społecznych, Włochy) a Ryanairem DAC, z siedzibą w Irlandii, w przedmiocie odmowy ubezpieczenia przez Ryanair w ww. zakładach personelu podróżującego tej spółki, skierowanego do pracy na lotnisku Orio al Serio (Bergamo, Włochy).

Ramy prawne

Prawo Unii

Rozporządzenie nr 1408/71

- 3 Rozporządzenie nr 1408/71 zostało uchylone i z dniem 1 maja 2010 r. zastąpione innym aktem prawnym. Spory rozpatrywane w postępowaniu głównym, dotyczące braku zapłaty składek na ubezpieczenie społeczne za okres od czerwca 2006 r. do lutego 2010 r. i składek na ubezpieczenie za okres od stycznia 2008 r. do stycznia 2013 r., mogą być objęte zakresem stosowania rozporządzenia nr 1408/71. Rozporządzenie to zawiera tytuł II noszący nagłówek „Określenie właściwego ustawodawstwa”, który obejmuje art. 13–17 tego rozporządzenia.

4 Artykuł 13 tego rozporządzenia, zatytułowany „Zasady ogólne”, stanowi:

„1. Z zastrzeżeniem art. 14c i 14f osoby, do których stosuje się niniejsze rozporządzenie, podlegają ustawodawstwu tylko jednego państwa członkowskiego. Ustawodawstwo określa się zgodnie z przepisami niniejszego tytułu.

2. Z zastrzeżeniem przepisów art. 14–17:

a) pracownik najemny zatrudniony na terytorium jednego państwa członkowskiego podlega ustawodawstwu tego państwa, nawet jeżeli zamieszkuje na terytorium innego państwa członkowskiego lub jeżeli przedsiębiorstwo lub pracodawca, który go zatrudnia, ma swoją zarejestrowaną siedzibę lub miejsce prowadzenia działalności na terytorium innego państwa członkowskiego;

[...]”.

5 Artykuł 14 wspomnianego rozporządzenia, zatytułowany „Zasady szczególne stosowane do osób, innych niż marynarze, wykonujących pracę za wynagrodzeniem”, stanowi:

„Artykuł 13 ust. 2 lit. a) stosuje się z uwzględnieniem następujących wyjątków i sytuacji szczególnych:

[...]

2) Osoba zwykle zatrudniona na terytorium dwóch lub więcej państw członkowskich podlega ustawodawstwu określone w następujący sposób:

a) osoba, która stanowi część personelu drogowego lub latającego, która jest zatrudniona w przedsiębiorstwie wykonującym, na własny lub cudzy rachunek, międzynarodowe przewozy osób i rzeczy kolejną, drogą lądową, powietrzną lub wodną śródlądową, mającym swoją zarejestrowaną siedzibę lub miejsce prowadzenia działalności na terytorium państwa członkowskiego, podlega ustawodawstwu tego państwa członkowskiego, z następującymi ograniczeniami:

(i) osoba zatrudniona w oddziale lub w stałym przedstawicielstwie, które przedsiębiorstwo posiada na terytorium państwa członkowskiego, innego niż to, w którym ma swoją zarejestrowaną siedzibę lub miejsce prowadzenia działalności, podlega ustawodawstwu państwa członkowskiego, na terytorium którego znajduje się oddział lub stałe przedstawicielstwo;

(ii) jeżeli osoba jest zatrudniona w przeważającej mierze na terytorium państwa członkowskiego, w którym zamieszkuje, podlega ustawodawstwu tego państwa, nawet jeżeli zatrudniająca ją przedsiębiorstwo nie posiada zarejestrowanej siedziby, miejsca prowadzenia działalności, oddziału ani stałego przedstawicielstwa na tym terytorium”.

6 Artykuł 17 tego rozporządzenia, zatytułowany „Wyjątki od przepisów art. 13–16”, miał następujące brzmienie:

„Dwa lub więcej państw członkowskich, właściwe władze tych państw lub organy wyznaczone przez te władze mogą przewidzieć, za wspólnym porozumieniem, w interesie niektórych osób lub niektórych grup osób, wyjątki od przepisów art. 13–16”.

- 7 Zawarty w tytule IV rozporządzenia nr 1408/71, zatytułowanym „Komisja Administracyjna do spraw Zabezpieczenia Społecznego Pracowników Migrujących”, art. 80 tego rozporządzenia, zatytułowany „Skład i funkcjonowanie”, stanowił w ust. 1:

„W skład Komisji Administracyjnej ds. Zabezpieczenia Społecznego Pracowników Migrujących (zwanej dalej »Komisją Administracyjną«), utworzonej przy Komisji [Europejskiej], wchodzi przedstawiciele rządów każdego z państw członkowskich, którym towarzyszą, w razie konieczności, doradcy techniczni. W posiedzeniach Komisji Administracyjnej bierze udział w charakterze doradczym przedstawiciel Komisji”.

- 8 Zawarty w tytule VI tego rozporządzenia, zatytułowanym „Przepisy różne”, art. 84a tego rozporządzenia, zatytułowany „Stosunki między instytucjami i osobami objętymi zakresem niniejszego rozporządzenia”, stanowił w ust. 3:

„W przypadku trudności w interpretacji lub zastosowaniu niniejszego rozporządzenia, które mogą zagrozić prawom osób objętych przez niniejsze rozporządzenie, instytucja państwa właściwego lub państwa zamieszkania zainteresowanej osoby nawiązuje kontakt z instytucją(-ami) zainteresowanego państwa członkowskiego (zainteresowanych państw członkowskich). Jeżeli nie można znaleźć rozwiązania w odpowiednim czasie, zainteresowane władze mogą zachęcać do interwencji Komisję Administracyjną”.

Rozporządzenie nr 883/2004

- 9 Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 883/2004 z dnia 29 kwietnia 2004 r., w sprawie koordynacji systemów zabezpieczenia społecznego (Dz.U. 2004, L 166, s. 1), uchyliło i zastąpiło z dniem 1 maja 2010 r., w dniu swego wejścia w życie, rozporządzenie nr 1408/71. Przed tą datą rozporządzenie nr 883/2004 zostało zmienione rozporządzeniem Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 988/2009 z dnia 16 września 2009 r. (Dz.U. 2009, L 284, s. 43) (zwane dalej „rozporządzeniem nr 883/2004 zmienionym w 2009 r.”). Zostało ono również zmienione rozporządzeniem Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 465/2012 z dnia 22 maja 2012 r. (Dz.U. 2012, L 149, s. 4) (zwane dalej „rozporządzeniem nr 883/2004 zmienionym w 2012 r.”), które weszło w życie w dniu 28 czerwca 2012 r. Rozporządzenie nr 883/2004 w obu tych wersjach znajduje zastosowanie w niniejszej sprawie, w zakresie w jakim reguluje odmowę zapłaty składek ubezpieczeniowych w okresie od dnia 25 stycznia 2008 r. do dnia 25 stycznia 2013 r.
- 10 Motyw 18b rozporządzenia nr 883/2004 zmienionego w 2012 r. brzmi następująco:

„W załączniku III do rozporządzenia Rady (EWG) nr 3922/91 z dnia 16 grudnia 1991 r. w sprawie harmonizacji wymagań technicznych i procedur administracyjnych w dziedzinie lotnictwa cywilnego [(Dz.U. 1991, L 373, s. 4)] pojęcie »portu macierzystego« dla załogi lotniczej i personelu pokładowego zdefiniowane jest jako miejsce wskazane przez operatora członkowi załogi, z którego członek załogi zazwyczaj rozpoczyna i w którym kończy okres służby lub serię okresów służby, i w którym w zwykłych warunkach operator nie odpowiada za zakwaterowanie danego członka załogi. Aby ułatwić stosowanie tytułu II niniejszego rozporządzenia do załogi lotniczej i personelu pokładowego, uzasadnione jest wykorzystanie pojęcia »portu macierzystego« jako kryterium służącego do określenia ustawodawstwa mającego zastosowanie do załogi lotniczej i personelu pokładowego. Jednakże określenie ustawodawstwa mającego

zastosowanie do załogi lotniczej i personelu pokładowego powinno mieć charakter stabilny, a zasada portu macierzystego nie powinna powodować częstych zmian mającego zastosowanie ustawodawstwa w związku z systemem pracy lub okresowym zapotrzebowaniem w tym sektorze”.

11 Tytuł II rozporządzenia nr 883/2004 w jego obu wersjach, noszący nagłówek „Określanie mającego zastosowanie ustawodawstwa”, zawiera art. 11–16 tego rozporządzenia. Odzworowuje on przepis tytułu II rozporządzenia nr 1408/71.

12 Artykuł 11 rozporządzenia nr 883/2004 zmienionego w 2009 r. zawiera cztery ustępy, a ust. 1 i 3 stanowią:

„1. Osoby, do których stosuje się niniejsze rozporządzenie, podlegają ustawodawstwu tylko jednego państwa członkowskiego. Ustawodawstwo takie określane jest zgodnie z przepisami niniejszego tytułu.

[...]

3. Zgodnie z przepisami art. 12[–]16:

a) osoba wykonująca w państwie członkowskim pracę najemną lub pracę na własny rachunek podlega ustawodawstwu tego państwa członkowskiego;

[...]”.

13 Rozporządzenie nr 465/2012 do tego art. 11 dodało ust. 5, który stanowi, że: „[p]raca w charakterze członka załogi lotniczej lub personelu pokładowego, wykonywana w lotniczym transporcie pasażerów lub towarów, jest uznawana za pracę wykonywaną w państwie członkowskim, w którym znajduje się port macierzysty, zgodnie z definicją zawartą w załączniku III do rozporządzenia (EWG) nr 3922/91”.

14 Artykuł 13 rozporządzenia nr 883/2004, zatytułowany „Wykonywanie pracy w dwóch lub w kilku państwach członkowskich”, stanowi zasadniczo w obu wersjach w ust. 1 lit. a), że osoba, która normalnie wykonuje pracę najemną w dwóch lub więcej państwach członkowskich, podlega ustawodawstwu państwa członkowskiego, w którym ma miejsce zamieszkania, jeżeli wykonuje znaczną część pracy w tym państwie członkowskim. Wspomniany art. 13 ust. 1 w lit. b) przewiduje z kolei, że osoba taka, jeżeli nie wykonuje znacznej części pracy w państwie członkowskim, w którym ma miejsce zamieszkania, podlega ustawodawstwu państwa członkowskiego, w którym znajduje się siedziba lub miejsce wykonywania działalności przedsiębiorstwa lub pracodawcy.

15 Artykuł 16 ust. 1 rozporządzenia nr 883/2004 w jego obu wersjach powtarza dosłownie brzmienie art. 17 rozporządzenia nr 1408/71.

16 Artykuł 71 i art. 76 ust. 6 tego rozporządzenia w jego obu wersjach odpowiadają zasadniczo art. 80 i art. 84a ust. 3 rozporządzenia nr 1408/71.

17 Artykuł 87 ust. 8 tego rozporządzenia w jego obu wersjach stanowi:

„Jeżeli w wyniku zastosowania przepisów niniejszego rozporządzenia osoba podlega ustawodawstwu państwa członkowskiego innego niż państwo określone zgodnie z przepisami tytułu II rozporządzenia [nr 1408/71], to ustawodawstwo to ma zastosowanie tak długo, jak długo dana sytuacja pozostaje niezmieniona, w każdym przypadku zaś nie dłużej niż przez okres 10 lat od dnia rozpoczęcia

stosowania niniejszego rozporządzenia, o ile zainteresowany nie przedłoży wniosku o podleganie ustawodawstwu mającemu zastosowanie na mocy przepisów niniejszego rozporządzenia. Wniosek taki składa się w terminie trzech miesięcy od dnia rozpoczęcia stosowania niniejszego rozporządzenia do instytucji właściwej państwa członkowskiego, którego ustawodawstwo ma zastosowanie na mocy niniejszego rozporządzenia, jeżeli zainteresowany ma podlegać ustawodawstwu tego państwa członkowskiego od dnia rozpoczęcia stosowania niniejszego rozporządzenia. Jeżeli wniosek jest złożony po upływie wskazanego terminu, zmiana mającego zastosowanie ustawodawstwa następuje pierwszego dnia następnego miesiąca”.

Rozporządzenie (EWG) nr 574/72

- 18 Rozporządzenie Rady (EWG) nr 574/72 z dnia 21 marca 1972 r. w sprawie wykonywania rozporządzenia nr 1408/71 w brzmieniu zmienionym i uaktualnionym rozporządzeniem nr 118/97 (Dz.U. 1997, L 28, s. 1), zmienione rozporządzeniem (WE) nr 647/2005 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 13 kwietnia 2005 r. (Dz.U. 2005, L 117, s. 1), zawierało art. 12a, zatytułowany „Przepisy mające zastosowanie do osób, o których mowa w art. 14 [pkt] 2 i 3, art. 14a [pkt] 2–4 i art. 14 lit. c) rozporządzenia [nr 1408/71], które zwykle są zatrudnione lub prowadzą działalność na własny rachunek na terytorium dwóch lub więcej państw członkowskich”, który w ust. 1a stanowił:

„Jeżeli, zgodnie z art. 14 [pkt] 2 lit. a) rozporządzenia [nr 1408/71], osoba, która należy do personelu drogowego lub latającego międzynarodowego przedsiębiorstwa przewozowego podlega ustawodawstwu państwa członkowskiego, na którego terytorium znajduje się zarejestrowana siedziba, miejsce prowadzenia działalności, oddział lub stałe miejsce prowadzenia działalności przedsiębiorstwa, które ją zatrudnia, lub państwa członkowskiego, w którym zamieszkuje i jest przeważnie zatrudniona, instytucja wyznaczona przez właściwe władze tego państwa członkowskiego wydaje zainteresowanej osobie zaświadczenie stwierdzające, że podlega on[a] jego ustawodawstwu”.

Rozporządzenie (WE) nr 987/2009

- 19 Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 987/2009 z dnia 16 września 2009 r. dotyczące wykonywania rozporządzenia nr 883/2004 (Dz.U. 2009, L 284, s. 1), uchyliło i zastąpiło z dniem 1 maja 2010 r. rozporządzenie nr 574/72, w jego wersji zmienionej i znowelizowanej przez rozporządzenie nr 118/97, zmienione rozporządzeniem nr 647/2005.
- 20 Artykuł 5 rozporządzenia nr 987/2009 stanowi:

„1. Dokumenty wydane przez instytucję państwa członkowskiego do celów stosowania rozporządzenia podstawowego i rozporządzenia wykonawczego, stanowiące poświadczenie sytuacji danej osoby oraz dowody potwierdzające, na podstawie których zostały wydane te dokumenty, są akceptowane przez instytucje pozostałych państw członkowskich tak długo, jak długo nie zostaną wycofane lub uznane za nieważne przez państwo członkowskie, w którym zostały wydane.

2. W razie pojawienia się wątpliwości co do ważności dokumentu lub dokładności przedstawienia okoliczności, na których opierają się informacje zawarte w tym dokumencie, instytucja państwa członkowskiego, która otrzymuje dokument, zwraca się do instytucji, która ten dokument wydała, o niezbędne wyjaśnienia oraz, w stosownych przypadkach, o wycofanie

tego dokumentu. Instytucja wydająca dokument ponownie rozpatruje podstawy jego wystawienia i w stosownych przypadkach wycofuje go.

3. Zgodnie [z] ust. 2 w razie pojawienia się wątpliwości w odniesieniu do informacji przedstawionych przez zainteresowanych, do ważności dokumentu lub dowodów potwierdzających lub do dokładności przedstawienia okoliczności, na których opierają się zawarte w nim informacje, instytucja miejsca pobytu lub zamieszkania przystępuje, w zakresie, w jakim jest to możliwe, na wniosek instytucji właściwej, do niezbędnej weryfikacji tych informacji lub dokumentów.

4. Jeżeli zainteresowane instytucje nie osiągną porozumienia, sprawa może zostać przedstawiona Komisji Administracyjnej przez właściwe władze, nie wcześniej jednak niż w terminie miesiąca od dnia złożenia wniosku przez instytucję, która otrzymała dokument. Komisja Administracyjna stara się pogodzić rozbieżne opinie w terminie sześciu miesięcy od dnia, w którym przedstawiono jej sprawę”.

21 Zgodnie z brzmieniem art. 14 ust. 8 tego rozporządzenia:

„Do celów stosowania art. 13 ust. 1 i 2 rozporządzenia podstawowego [nr 883/2004], »znaczna część pracy najemnej lub działalności na własny rachunek« wykonywana w państwie członkowskim oznacza znaczną pod względem ilościowym część pracy najemnej lub pracy na własny rachunek wykonywanej w tym państwie członkowskim, przy czym nie musi to być koniecznie największa część tej pracy.

W celu określenia, czy znaczna część pracy jest wykonywana w danym państwie członkowskim, należy uwzględnić następujące kryteria orientacyjne:

- a) w przypadku pracy najemnej – czas pracy lub wynagrodzenie; oraz
- b) w przypadku pracy na własny rachunek – obrót, czas pracy, liczba świadczonych usług lub dochód.

W ramach ogólnej oceny, spełnienie powyższych kryteriów w proporcji mniejszej niż 25% tych kryteriów wskazuje, że znaczna część pracy nie jest wykonywana w danym państwie członkowskim”.

Rozporządzenie (WE) nr 44/2001

22 Sekcja 5 rozdziału II rozporządzenia Rady (WE) nr 44/2001 z dnia 22 grudnia 2000 r. w sprawie jurysdykcji i uznawania orzeczeń sądowych oraz ich wykonywania w sprawach cywilnych i handlowych (Dz.U. 2001, L 12, s. 1), która obejmuje art. 18–21 tego rozporządzenia, ustanawia przepisy jurysdykcyjne dotyczące sporów mających za przedmiot indywidualne umowy o pracę.

23 Artykuł 18 ust. 1 wspomnianego rozporządzenia stanowi:

„Jeżeli przedmiotem postępowania jest indywidualna umowa o pracę lub roszczenia z indywidualnej umowy o pracę, jurysdykcję określa się według niniejszej sekcji, bez uszczerbku dla art. 4 i art. 5 pkt 5”.

24 Artykuł 19 tego rozporządzenia stanowi:

„Pracodawca mający miejsce zamieszkania w państwie członkowskim może być pozwany:

- 1) przed sądy państwa członkowskiego, w którym ma miejsce zamieszkania; lub
- 2) w innym państwie członkowskim
 - a) przed sąd miejsca, w którym pracownik zazwyczaj świadczy lub ostatnio zazwyczaj świadczył pracę; lub
 - b) jeżeli pracownik zazwyczaj nie świadczy lub zazwyczaj nie świadczył pracy w jednym i tym samym państwie – przed sąd miejsca, w którym znajduje się albo znajdował się oddział, który pracownika zatrudnił”.

Prawo włoskie

- 25 Regio decreto legge, n. 1827 convertito con modificazioni dalla L. 6 aprile 1936, n. 1155 – Perfezionamento e coordinamento legislativo della previdenza sociale (dekret królewski z mocą ustawy nr 1827, zmieniony ustawą nr 1155 z dnia 6 kwietnia 1936 r. w sprawie udoskonalenia i koordynacji przepisów z zakresu zabezpieczenia społecznego) z dnia 4 października 1935 r. (Gazzetta Ufficiale del Regno d'Italia nr 147 z dnia 26 czerwca 1936 r.) stanowi w art. 37, że ubezpieczenie z tytułu niezdolności do pracy i ubezpieczenie emerytalne, ubezpieczenie od gruźlicy i ubezpieczenie na wypadek bezrobocia przymusowego, z zastrzeżeniem wyjątków przewidzianych w wyżej wymienionym dekrete, są obowiązkowe dla osób obu płci i każdej narodowości, które ukończyły 15 lat i nie przekroczyły 65 roku życia oraz świadczą pracę w ramach stosunku podporządkowania za wynagrodzeniem.
- 26 Decreto del Presidente della Repubblica, n. 1124 – Testo unico delle disposizioni per l'assicurazione obbligatoria contro gli infortuni sul lavoro e le malattie professionali (dekret prezydenta republiki nr 1124 w sprawie tekstu jednolitego przepisów dotyczących obowiązkowego ubezpieczenia od wypadków przy pracy i chorób zawodowych) z dnia 30 czerwca 1965 r. (GURI nr 257 z dnia 13 października 1965 r.) stanowi w art. 4, że ubezpieczeniem tym objęte są osoby, które stale lub tymczasowo świadczą odpłatną pracę fizyczną, niezależnie od formy wynagrodzenia, jako pracownicy najemni i pod kierownictwem innych osób lub osoby, do których warunki te mają zastosowanie, ale które nie biorą faktycznie udziału w pracy, lecz nadzorują pracę innych osób.

Postępowania główne i pytanie prejudycjalne

- 27 W następstwie kontroli INPS stwierdził, że 219 pracowników Ryanaira, skierowanych do pracy na lotnisku Orio al Serio w Bergamo, wykonywało pracę najemną na terytorium Włoch i zgodnie z prawem włoskim i z art. 13 rozporządzenia nr 1408/71 powinni oni być ubezpieczeni w INPS w okresie od czerwca 2006 r. do lutego 2010 r.
- 28 INAIL stwierdził również, że zgodnie z prawem włoskim pracownicy ci powinni być ubezpieczeni w INAIL w okresie od dnia 25 stycznia 2008 r. do dnia 25 stycznia 2013 r. od ryzyka związanego z pracą poza lotnictwem, ponieważ według tej instytucji byli oni skierowani do pracy w porcie macierzystym Ryanaira znajdującym się na lotnisku Orio al Serio.

- 29 INPS i INAIL zażądały zatem od Ryanaira zapłaty składek ubezpieczeniowych za te okresy (zwane dalej „rozpatrywanymi okresami”), a spółka ta zakwestionowała te żądania przed sądami włoskimi.
- 30 Tribunale di Bergamo (sąd w Bergamo, Włochy) i Corte d’appello di Brescia (sąd apelacyjny w Brescii, Włochy) oddaliły żądania INPS i INAIL jako bezzasadne i stwierdziły, że pracownicy Ryanaira podlegali w tych okresach ustawodawstwu irlandzkiemu.
- 31 Sądy te zgodziły się na to, by Ryanair przedstawił po terminie zaświadczenia E101 wydane przez właściwą instytucję irlandzką, potwierdzające, że irlandzkie ustawodawstwo w zakresie zabezpieczenia społecznego ma zastosowanie do wskazanych w nich pracowników.
- 32 Sąd apelacyjny potwierdził, że zgodnie z utrwalonym orzecznictwem Trybunału zaświadczenia E101 są wiążące dla sądów krajowych, i stwierdził, że pracownicy Ryanaira objęci zaświadczeniami E101 przedstawionymi przez Ryanair podlegają w rozpatrywanych okresach irlandzkiemu ustawodawstwu z zakresu zabezpieczenia społecznego. Jednakże po zbadaniu tych zaświadczeń sąd ten stwierdził, że nie były one ponumerowane ani sklasyfikowane w sposób zrozumiały czy uporządkowany, że istnieją 321 zaświadczenia, a zatem prawdopodobnie wśród nich duplikaty, i że nie obejmowały one wszystkich 219 pracowników Ryanaira skierowanych do pracy na lotnisku Orio al Serio we wszystkich rozpatrywanych okresach. Sąd wywnioskował z tego, że w odniesieniu do pracowników, których zaświadczeń E101 nie wykazano, należy ustalić mające zastosowanie ustawodawstwo z zakresu zabezpieczenia społecznego na podstawie rozporządzenia nr 1408/71.
- 33 Sąd zauważył w tym względzie, że 219 pracowników Ryanaira skierowanych do pracy na lotnisku Orio al Serio zostało zatrudnionych na podstawie irlandzkiej umowy o pracę, podlegającej w praktyce wytycznym pochodzącym z Irlandii, że codziennie świadczyli pracę przez 45 minut na terytorium Włoch oraz że w pozostałym czasie pracy znajdowali się na pokładach statków powietrznych zarejestrowanych w Irlandii. Sąd ten ustalił, że Ryanair nie ma na terytorium Włoch oddziału lub stałego przedstawicielstwa, i wywiódł z tego, że zgodnie z rozporządzeniem nr 1408/71 włoskie ustawodawstwo z zakresu zabezpieczenia społecznego nie ma zastosowania.
- 34 Co się tyczy okresu następującego po okresie, do którego rozporządzenie to znajdowało zastosowanie, sąd apelacyjny stwierdził, że nie dysponuje informacjami o okolicznościach faktycznych niezbędnymi do zastosowania kryteriów przewidzianych w rozporządzeniach nr 883/2004 i nr 987/2009 oraz że w każdym razie nowy łącznik dotyczący „portu macierzystego” określony w rozporządzeniu nr 883/2004 zmienionym w 2012 r. nie ma zastosowania *ratione temporis*. Sąd stąd wywnioskował, że w tym okresie irlandzkie ustawodawstwo z zakresu zabezpieczenia społecznego znajdowało zastosowanie do tych spośród 219 pracowników Ryanaira, którzy nie posiadali zaświadczenia E101.
- 35 INPS i INAIL wniosły skargę kasacyjną do sądu odsyłającego, Corte suprema di cassazione (sądu kasacyjnego, Włochy).
- 36 O ile sąd ten stwierdza, że przedstawione przez Ryanair zaświadczenia E101 mają wiążący charakter, o tyle uważa on jednak, że skoro sąd apelacyjny na podstawie dokonanej przez siebie oceny okoliczności faktycznych, której sąd odsyłający nie może kwestionować, orzekł, że zaświadczenia E101 przedstawione przez Ryanair nie obejmują w rzeczywistości wszystkich 219 pracowników Ryanaira skierowanych do pracy na lotnisku Orio al Serio w odniesieniu do

wszystkich rozpatrywanych okresów, to do celów rozstrzygnięcia sporu w postępowaniu głównym, zgodnie z rozporządzeniem nr 1408/71, konieczne jest ustalenie, jakie ustawodawstwo w zakresie zabezpieczenia społecznego znajduje zastosowanie.

- 37 Sąd odsyłający stawia sobie w szczególności pytanie, czy ustawodawstwo to należy określić na podstawie art. 14 pkt 2 lit. a) ppkt (i), czy art. 14 pkt 2 lit. a) ppkt (ii) rozporządzenia nr 1408/71.
- 38 Stwierdza on w tym względzie, że w wyrokach z dnia 14 września 2017 r., *Nogueira i in.* (C-168/16 i C-169/16, EU:C:2017:688), jak również z dnia 2 kwietnia 2020 r., *CRPNPAC i Vueling Airlines* (C-370/17 i C-37/18, EU:C:2020:260, pkt 54–59), Trybunał dostarczył użytecznych wskazówek dla dokonania oceny, czy art. 14 pkt 2 lit. a) ppkt (i) rozporządzenia nr 1408/71 znajdował zastosowanie we wskazanych przypadkach.
- 39 Sąd odsyłający wyraża natomiast wątpliwości co do wykładni pojęcia „osoby zatrudnionej w przeważającej mierze na terytorium państwa członkowskiego, w którym zamieszkuje”, w rozumieniu art. 14 pkt 2 lit. a) ppkt (ii) tego rozporządzenia w odniesieniu do personelu latającego. Sąd ten stawia sobie w szczególności pytanie, czy pojęcie to należy interpretować analogicznie do wykładni nadanej przez Trybunał pojęciu „miejsca, w którym pracownik zazwyczaj świadczy pracę”, zawartego w art. 19 pkt 2 lit. a) rozporządzenia nr 44/2001, w szczególności w wyroku z dnia 14 września 2017 r., *Nogueira i in.* (C-168/16 i C-169/16, EU:C:2017:688, pkt 57), który dotyczył pracowników zatrudnionych jako członkowie personelu latającego przewoźnika lotniczego lub oddanych do jego dyspozycji i w którym Trybunał orzekł, że pojęcie to należy interpretować szeroko (zob. analogicznie wyrok z dnia 12 września 2013 r., *Schlecker*, C-64/12, EU:C:2013:551, pkt 31 i przytoczone tam orzecznictwo) w zakresie, w jakim dotyczy miejsca, w którym lub z którego pracownik faktycznie wywiązuje się z zasadniczych obowiązków wobec pracodawcy.
- 40 W tych okolicznościach Corte suprema di cassazione (sąd kasacyjny) postanowił zawiesić postępowanie i zwrócić się do Trybunału z następującym pytaniem prejudycjalnym:

„Czy pojęcie »osoby zatrudnionej w przeważającej mierze na terytorium państwa członkowskiego, w którym zamieszkuje«, zawarte w art. 14 [pkt] 2 lit. a) ppkt (ii) [rozporządzenia nr 1408/71], w obszarze lotnictwa i personelu latającego [rozporządzenie nr 3922/91] można interpretować analogicznie do pojęcia, które art. 19 pkt 2 lit. a) [rozporządzenia nr 44/2001] (w zakresie współpracy sądowej w sprawach cywilnych, sprawach jurysdykcyjnych oraz indywidualnych umów o pracę) określa jako »miejsce, w którym pracownik zazwyczaj świadczy pracę«, zgodnie z [wyrokiem z dnia 14 września 2017 r., *Nogueira i in.* (C-168/16 i C-169/16, EU:C:2017:688)]?”.

W przedmiocie dopuszczalności wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym

- 41 Ryanair i Irlandia podnoszą, że złożony w niniejszej sprawie wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym jest niedopuszczalny. Ich zdaniem zaświadczenia E101 przedstawione przez Ryanair są, zgodnie z utrwalonym orzecznictwem Trybunału, wiążące dla sądów krajowych, w związku z czym ani sąd, do którego wniesiono apelację, ani sąd odsyłający nie są właściwe do ustalenia, na podstawie rozporządzenia nr 1408/71, ustawodawstwa z zakresu zabezpieczenia społecznego mającego zastosowanie do 219 pracowników Ryanaira skierowanych do pracy na lotnisku Orio al Serio.

- 42 W tym względzie należy przypomnieć, że w ramach określonego w art. 267 TFUE postępowania wyłącznie do sądu krajowego, przed którym zawisł spór i na którym spoczywa odpowiedzialność za wydanie przyszłego wyroku, należy – przy uwzględnieniu okoliczności konkretnej sprawy – zarówno ocena, czy do wydania wyroku jest mu niezbędne uzyskanie orzeczenia prejudycjalnego, jak i ocena znaczenia pytań, które zadaje on Trybunałowi. W związku z tym, jeśli postawione pytania dotyczą wykładni prawa Unii, Trybunał jest w zasadzie zobowiązany do wydania orzeczenia (wyrok z dnia 12 października 2016 r., Ranks i Vasilevičs, C-166/15, EU:C:2016:762, pkt 21 i przytoczone tam orzecznictwo).
- 43 Zgodnie z utrwalonym orzecznictwem pytania dotyczące wykładni prawa Unii, z którymi zwrócił się sąd krajowy w ramach stanu prawnego i faktycznego, za którego ustalenie jest on odpowiedzialny i którego prawidłowość nie podlega ocenie Trybunału, korzystają z domniemania znaczenia dla sprawy. Odmowa wydania przez Trybunał orzeczenia w trybie prejudycjalnym, o które wnioskował sąd krajowy, jest możliwa tylko wtedy, gdy jest oczywiste, że wykładnia prawa Unii, o którą się zwrócono, nie ma żadnego związku ze stanem faktycznym lub z przedmiotem sporu przed sądem krajowym, gdy problem jest natury hipotetycznej bądź gdy Trybunał nie dysponuje elementami stanu faktycznego lub prawnego, które są konieczne do udzielenia użytecznej odpowiedzi na przedstawione mu pytania (wyrok z dnia 12 października 2016 r., Ranks i Vasilevičs, C-166/15, EU:C:2016:762, pkt 22 i przytoczone tam orzecznictwo).
- 44 W niniejszym przypadku z akt sprawy, którymi dysponuje Trybunał, wynika, że sąd rozpoznający apelację przed zbadaniem zaświadczeń E101 przedstawionych przez Ryanair wyraźnie przypomniał utrwalone orzecznictwo Trybunału, zgodnie z którym zaświadczenia E101 są wiążące dla sądów krajowych, i stwierdził, że nie wykazano, iż obejmowały one wszystkich 219 pracowników Ryanaira skierowanych do pracy na lotnisku Orio al Serio przez cały rozpatrywany okres. W związku z tym sąd ten orzekł, że konieczne jest ustalenie ustawodawstwa z zakresu zabezpieczenia społecznego mającego zastosowanie na podstawie rozporządzenia nr 1408/71 do tych pracowników, których zaświadczeń E101 nie wykazano.
- 45 Spory w postępowaniu głównym dotyczą zatem kwestii tego, jakie ustawodawstwo z zakresu zabezpieczenia społecznego ma zastosowanie w rozpatrywanych okresach do pracowników Ryanaira skierowanych do pracy na lotnisku Orio al Serio, którzy nie są objęci zaświadczeniami E101 przedstawionymi przez Ryanair (zwanymi dalej „omawianymi pracownikami”).
- 46 W związku z tym wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym jest dopuszczalny.

W przedmiocie pytania prejudycjalnego

- 47 Na wstępie należy stwierdzić, że nawet jeśli formalnie sąd odsyłający ograniczył swoje pytanie do wykładni pojęcia „osoby zatrudnionej w przeważającej mierze na terytorium państwa członkowskiego, w którym zamieszkuje”, zawartego w art. 14 pkt 2 lit. a) ppkt (ii) rozporządzenia nr 1408/71, to okoliczność ta nie stoi na przeszkodzie temu, by Trybunał dostarczył mu wszystkich elementów wykładni prawa Unii, które mogą być użyteczne dla wydania orzeczenia w sprawie, bez względu na to, czy sąd ten odniósł się do nich w treści swego pytania.

- 48 W tym względzie do Trybunału należy wyprowadzenie z całości informacji przedstawionych przez sąd odsyłający, a w szczególności z uzasadnienia postanowienia odsyłającego, elementów prawa Unii, które wymagają wykładni w świetle przedmiotu sporu (wyrok z dnia 8 lipca 2021 r., Staatsanwaltschaft Köln i Bundesamt für Güterverkehr, C-937/19, EU:C:2021:555, pkt 23 i przytoczone tam orzecznictwo).
- 49 W niniejszej sprawie z wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym wynika, że spory w postępowaniu głównym dotyczą ustalenia ustawodawstwa z zakresu zabezpieczenia społecznego mającego zastosowanie w rozpatrywanych okresach do omawianych pracowników. Tymczasem, o ile w całym okresie istotnym dla sporu między INPS a Ryanairem, obejmującym okres od czerwca 2006 r. do lutego 2010 r., rozporządzenie nr 1408/71 faktycznie obowiązywało, o tyle nie jest tak w odniesieniu do okresu mającego znaczenie w sporze między INAIL a Ryanairem, czyli od dnia 25 stycznia 2008 r. do dnia 25 stycznia 2013 r. Rozporządzenie nr 1408/71 zostało bowiem uchylone i zastąpione rozporządzeniem nr 883/2004 z dniem 1 maja 2010 r. W związku z tym w celu ustalenia mającego zastosowanie w niniejszej sprawie ustawodawstwa z zakresu zabezpieczenia społecznego należy oprzeć się nie tylko na rozporządzeniu nr 1408/71, do którego odwołuje się sąd odsyłający, ale także na rozporządzeniu nr 883/2004 w jego obu wersjach.
- 50 Zadane pytanie należy zatem rozumieć w ten sposób, że zmierza ono zasadniczo do ustalenia, zgodnie z właściwymi przepisami rozporządzenia nr 1408/71 i rozporządzenia nr 883/2004 w jego obu wersjach, ustawodawstwa z zakresu zabezpieczenia społecznego mającego zastosowanie do personelu latającego przewoźnika lotniczego z siedzibą w państwie członkowskim, który to personel nie jest objęty zaświadczeniami E101 i który świadczy pracę przez 45 minut dziennie w pomieszczeniu dla załogi, zwanym „crew room”, z którego wspomniany przewoźnik lotniczy korzysta na terytorium innego państwa członkowskiego, w którym personel latający zamieszkuje, a przez pozostałą część czasu pracy personel ten znajduje się na pokładzie statku powietrznego tego przewoźnika lotniczego.
- 51 W pierwszej kolejności należy zauważyć, że w odniesieniu do rozporządzenia nr 1408/71 z wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym wynika, że sąd odsyłający zastanawia się nad kwestią, czy ustawodawstwo dotyczące zabezpieczenia społecznego mające zastosowanie w sprawach w postępowaniu głównym należy określić na podstawie art. 14 pkt 2 lit. a) ppkt (i) tego rozporządzenia, czy też art. 14 pkt 2 lit. a) ppkt (ii) wspomnianego rozporządzenia.
- 52 Należy przypomnieć, że przepisy te, stanowiące odstępstwo od zasady przewidzianej w art. 14 pkt 2 lit. a) rozporządzenia nr 1408/71, zgodnie z którą osoba, która stanowi część personelu drogowego lub latającego, która jest zatrudniona w przedsiębiorstwie wykonującym, na własny lub cudzy rachunek, międzynarodowe przewozy osób i rzeczy koleją, drogą lądową, powietrzną lub wodną śródlądową, mającym swoją siedzibę lub miejsce prowadzenia działalności na terytorium państwa członkowskiego, podlega ustawodawstwu tego państwa członkowskiego, przewidują odrębne normy, które wzajemnie się wykluczają. Tylko bowiem w przypadku, gdy odpowiednie ustawodawstwo dotyczące zabezpieczenia społecznego nie może zostać określone na podstawie art. 14 pkt 2 lit. a) ppkt (i) wspomnianego rozporządzenia, należy zastosować art. 14 pkt 2 lit. a) ppkt (ii) tego rozporządzenia.

- 53 Zgodnie z art. 14 pkt 2 lit. a) ppkt (i) rozporządzenia nr 1408/71 osoba stanowiąca część personelu latającego przewoźnika lotniczego wykonującego loty międzynarodowe i zatrudniona przez oddział lub stałe przedstawicielstwo, które przewoźnik ten posiada na terytorium państwa członkowskiego innego niż to, w którym ma swoją siedzibę, podlega ustawodawstwu państwa członkowskiego, na którego terytorium znajduje się ów oddział lub stałe przedstawicielstwo.
- 54 Stosowanie tego przepisu wymaga spełnienia dwóch kumulatywnych przesłanek, a mianowicie, po pierwsze, aby dany przewoźnik lotniczy posiadał oddział lub stałe przedstawicielstwo w państwie członkowskim innym niż państwo, w którym ma swoją siedzibę, i po drugie, aby rozpatrywana osoba była zatrudniona przez tę jednostkę (wyrok z dnia 2 kwietnia 2020 r., CRPNPAC i Vueling Airlines, C-370/17 i C-37/18, EU:C:2020:260, pkt 55).
- 55 Co się tyczy pierwszej przesłanki, Trybunał zauważył, że pojęcia „oddziału” i „stałego przedstawicielstwa” nie są zdefiniowane w rozporządzeniu nr 1408/71, które również nie odsyła w tym względzie do prawa państw członkowskich, zatem pojęcia te powinny podlegać wykładni autonomicznej. Podobnie jak identyczne lub podobne pojęcia znajdujące się w innych przepisach prawa Unii, należy je rozumieć w ten sposób, że dotyczą one pewnej formy drugiego zakładu, o charakterze trwałym, prowadzącego faktyczną działalność gospodarczą i posiadającego w tym celu zorganizowane zasoby materialne i ludzkie oraz pewną samodzielność w porównaniu z głównym zakładem (wyrok z dnia 2 kwietnia 2020 r., CRPNPAC i Vueling Airlines, C-370/17 i C-37/18, EU:C:2020:260, pkt 56).
- 56 Co się tyczy drugiej przesłanki, Trybunał podkreślił, że stosunek pracy personelu latającego przewoźnika lotniczego wykazuje istotny łącznik z miejscem, w którym personel ten wywiązuje się głównie ze swoich obowiązków wobec pracodawcy. Miejsce to odpowiada miejscu, skąd rzeczony personel wykonuje przewozy, dokąd wraca po ich wykonaniu, gdzie otrzymuje polecenia dotyczące przewozów i organizuje swoją pracę, a także miejscu, w którym znajdują się jego narzędzia pracy, które może pokrywać się z jego portem macierzystym (wyrok z dnia 2 kwietnia 2020 r., CRPNPAC i Vueling Airlines, C-370/17 i C-37/18, EU:C:2020:260, pkt 57). W związku z tym Trybunał orzekł, że miejsce, w którym personel latający był zatrudniony, mogło być zakwalifikowane jako oddział lub stałe przedstawicielstwo w rozumieniu art. 14 pkt 2 lit. a) ppkt (i) rozporządzenia nr 1408/71, ponieważ miejsce to odpowiadało miejscu, z którego personel ten wywiązywał się z większości swoich obowiązków wobec pracodawcy (zob. podobnie wyrok z dnia 2 kwietnia 2020 r., CRPNPAC i Vueling Airlines, C-370/17 i C-37/18, EU:C:2020:260, pkt 58).
- 57 Trybunał oparł się zatem na orzecznictwie dotyczącym określenia prawa właściwego dla indywidualnych umów o pracę w rozumieniu art. 19 pkt 2 lit. a) rozporządzenia nr 44/2001, w szczególności na wyroku z dnia 14 września 2017 r., Nogueira i in. (C-168/16 i C-169/16, EU:C:2017:688). W tym względzie w celu określenia miejsca, z którego personel latający wywiązuje się z zasadniczej części swoich obowiązków wobec pracodawcy, należy odnieść się do łańcucha poszlak uwzględniającego całość elementów charakteryzujących działalność pracownika, który posłuży w szczególności do ustalenia, w którym państwie członkowskim znajduje się miejsce, z którego pracownik wykonuje przewozy, to jest miejsce, w którym pracownik wraca po wykonaniu swoich zadań, otrzymuje polecenia dotyczące przewozów i organizuje swoją pracę, a także miejsce, w którym znajdują się jego narzędzia pracy (wyrok z dnia 2 kwietnia 2020 r., CRPNPAC i Vueling Airlines, C-370/17 i C-37/18, EU:C:2020:260, pkt 57).

- 58 W niniejszej sprawie z postanowienia odsyłającego wynika, że w rozpatrywanych okresach Ryanair posiadał na lotnisku Orio al Serio pomieszczenie dla załogi, będące miejscem, które służyło do zarządzania pracą pracowników tego przewoźnika lotniczego i naprzemiennego jej organizowania. Pomieszczenie to było wyposażone w komputery, telefony, telefaksy i szafki do przechowywania dokumentów dotyczących personelu i lotów. Było ono wykorzystywane przez wszystkich pracowników Ryanaira do wykonywania czynności poprzedzających każdą zmianę i następujących po niej (check in i check out przy użyciu identyfikatorów przy wejściu i wyjściu, odprawa operacyjna i raport końcowy), a także do komunikowania się z personelem znajdującym się w siedzibie Ryanaira w Dublinie (Irlandia). Personel tymczasowo niezdolny do lotu musiał wykonywać pracę we wspomnianym pomieszczeniu. Osoba do kontaktu dla personelu obecnego i dostępnego na lotnisku, która koordynowała załogi, kontrolowała ze swojego stanowiska znajdującego się w tym pomieszczeniu personel pracujący na lotnisku i w razie potrzeby wzywała na miejsce personel rezerwowy, pozostający w miejscu zamieszkania. Wreszcie, personel Ryanaira nie mógł zamieszkiwać w odległości większej niż jedna godzina drogi od tego pomieszczenia.
- 59 W świetle powyższych rozważań należy stwierdzić, że to pomieszczenie dla załogi Ryanaira, znajdujące się na lotnisku Orio al Serio, stanowi oddział lub stałe przedstawicielstwo w rozumieniu art. 14 pkt 2 lit. a) ppkt (i) rozporządzenia nr 1408/71, w którym omawiani pracownicy byli zatrudnieni w rozpatrywanych okresach, w związku z czym w części tych okresów, w których obowiązywało to rozporządzenie, omawiani pracownicy podlegali włoskiemu zabezpieczeniu społecznemu, zgodnie z tym przepisem.
- 60 Należy zatem stwierdzić, że właściwe ustawodawstwo z zakresu zabezpieczenia społecznego może zostać określone na podstawie art. 14 pkt 2 lit. a) ppkt (i) rozporządzenia nr 1408/71 i że w związku z tym art. 14 pkt 2 lit. a) ppkt (ii) tego rozporządzenia nie ma zastosowania.
- 61 W drugiej kolejności należy podkreślić, że rozporządzenie nr 883/2004 zmienione w 2009 r. nie przewidywało, w przeciwieństwie do rozporządzenia nr 1408/71, szczególnych norm kolizyjnych dla personelu latającego.
- 62 Natomiast art. 13 ust. 1 lit. a) rozporządzenia nr 883/2004 w jego obu wersjach ustanawia zasadę, zgodnie z którą osoba wykonująca pracę najemną w dwóch lub więcej państwach członkowskich podlega ustawodawstwu państwa członkowskiego, w którym ma miejsce zamieszkania, jeżeli wykonuje znaczną część pracy w tym państwie członkowskim.
- 63 Artykuł 14 ust. 8 rozporządzenia nr 987/2009 uściśla, że do celów stosowania art. 13 ust. 1 i 2 rozporządzenia nr 883/2004 w jego obu wersjach „znaczna część” pracy najemnej lub działalności na własny rachunek wykonywana w państwie członkowskim oznacza znaczną pod względem ilościowym część całej pracy najemnej lub pracy na własny rachunek wykonywanej w tym państwie członkowskim, przy czym nie musi to być koniecznie największa część tej pracy. W celu określenia, czy znaczna część pracy jest wykonywana w danym państwie członkowskim w przypadku pracy najemnej należy uwzględnić czas pracy lub wynagrodzenie. Spełnienie mniej niż 25% tych kryteriów wykaże, że znaczna część pracy nie jest wykonywana w danym państwie członkowskim.
- 64 W niniejszej sprawie postanowienie odsyłające nie zawiera informacji dotyczącej wynagrodzenia omawianych pracowników. Co się tyczy czasu pracy tych ostatnich, sąd odsyłający wskazuje, że w rozpatrywanych okresach omawiani pracownicy zamieszkiwali we Włoszech i pracowali na terytorium tego państwa członkowskiego, w szczególności w pomieszczeniu dla załogi, znajdującym się na lotnisku Orio al Serio, przez 45 minut dziennie, a w pozostałym czasie pracy

- znajdowali się na pokładzie statków powietrznych Ryanaira. Tym samym, z zastrzeżeniem określenia łącznego dobowego czasu pracy omawianych pracowników, nie wydaje się, aby ci pracownicy świadczyli pracę przez co najmniej 25% czasu pracy w państwie członkowskim miejsca zamieszkania.
- 65 Jednakże do sądu odsyłającego będzie należało zbadanie na podstawie wcześniej wskazanych kryteriów, czy w rozpatrywanych okresach omawiani pracownicy wykonywali znaczną część swojej działalności zawodowej w państwie członkowskim, w którym zamieszkują, czyli we Włoszech. W przypadku odpowiedzi twierdzącej zgodnie z rozporządzeniem nr 883/2004 zmienionym w 2009 r. należy stwierdzić, że podlegają oni włoskiemu ustawodawstwu w zakresie zabezpieczenia społecznego od dnia 1 maja 2010 r., to jest od daty wejścia w życie tego rozporządzenia.
- 66 W przypadku odpowiedzi przeczącej należy zastosować art. 13 ust. 1 lit. b) rozporządzenia nr 883/2004 w jego obu wersjach – ponieważ stanowi on, że jeżeli osoba wykonująca pracę najemną w dwóch lub w kilku państwach członkowskich nie świadczy znacznej części pracy w państwie członkowskim miejsca zamieszkania, podlega ona ustawodawstwu państwa członkowskiego, w którym zatrudniająca ją przedsiębiorstwo lub pracodawca ma siedzibę lub miejsce prowadzenia działalności, w związku z czym od dnia 1 maja 2010 r. omawiani pracownicy co do zasady podlegają w zakresie zabezpieczenia społecznego ustawodawstwu irlandzkiemu.
- 67 Należy jednak zauważyć, że w takim przypadku art. 87 ust. 8 rozporządzenia nr 883/2004 w jego obu wersjach przewiduje, że jeżeli stosowanie tego rozporządzenia prowadzi do ustalenia ustawodawstwa z zakresu zabezpieczenia społecznego, które nie odpowiada ustawodawstwu mającemu zastosowanie na podstawie tytułu II rozporządzenia nr 1408/71, dany pracownik nadal podlega ustawodawstwu, któremu podlegał na podstawie rozporządzenia nr 1408/71, chyba że zwróci się on o zastosowanie wobec niego ustawodawstwa wynikającego z rozporządzenia nr 883/2004.
- 68 W niniejszej sprawie z postanowienia odsyłającego nie wynika, że omawiani pracownicy złożyli takie wnioski, czego ustalenie należy jednak do sądu odsyłającego. Jeżeli żaden wniosek nie został złożony, należy przyjąć, że pracownicy ci zgodnie z art. 87 ust. 8 rozporządzenia nr 883/2004 nadal podlegają, po dniu 1 maja 2010 r., włoskiemu ustawodawstwu z zakresu zabezpieczenia społecznego.
- 69 W trzeciej kolejności należy zauważyć, że rozporządzenie nr 883/2004 zmienione w 2012 r. ustanowiło w art. 11 ust. 5 nową normę kolizyjną, zgodnie z którą przyjmuje się, że praca w charakterze członka załogi lotniczej lub personelu pokładowego, wykonywana w lotniczym transporcie pasażerów lub towarów, jest pracą wykonywaną w państwie członkowskim, w którym znajduje się port macierzysty, zgodnie z definicją zawartą w załączniku III do rozporządzenia nr 3922/91.
- 70 Zgodnie z tym załącznikiem port macierzysty jest zdefiniowany jako miejsce wskazane przez operatora członkowi załogi, z którego członek załogi zazwyczaj rozpoczyna i w którym kończy okres służby lub serię okresów służby i w którym w zwykłych warunkach operator nie odpowiada za zakwaterowanie danego członka załogi.

- 71 W świetle informacji dostarczonych przez sąd odsyłający dotyczących pomieszczenia dla załogi Ryanaira, znajdującego się na lotnisku Orio al Serio, a w szczególności okoliczności, że omawiani pracownicy w tym miejscu rozpoczynali i kończyli swój dzień pracy i mieli zamieszkiwać w odległości mniejszej niż godzinę drogi od niego, takie pomieszczenie należy zakwalifikować jako „port macierzysty” w rozumieniu art. 11 ust. 5 rozporządzenia nr 883/2004 zmienionego w 2012 r. Tym samym w okresie od dnia 28 czerwca 2012 r. do dnia 25 stycznia 2013 r. omawiani pracownicy podlegali zgodnie z rozporządzeniem nr 883/2004 zmienionym w 2012 r. włoskiemu ustawodawstwu w zakresie zabezpieczenia społecznego.
- 72 Z całości powyższych rozważań wynika, że ustawodawstwem z zakresu zabezpieczenia społecznego mającym zastosowanie w rozpatrywanych okresach do pracowników Ryanaira skierowanych do pracy na lotnisku Orio al Serio, którzy nie są objęci przedstawionymi przez Ryanair zaświadczeniami E101, z zastrzeżeniem weryfikacji przez sąd odsyłający, jest ustawodawstwo włoskie.
- 73 W konsekwencji na zadane pytanie należy odpowiedzieć następująco: art. 14 pkt 2 lit. a) ppkt (i) rozporządzenia nr 1408/71, art. 13 ust. 1 lit. a) i art. 87 ust. 8 rozporządzenia nr 883/2004 w jego obu wersjach, a także art. 11 ust. 5 rozporządzenia nr 883/2004 zmienionego w 2012 r. należy interpretować w ten sposób, że ustawodawstwem w zakresie zabezpieczenia społecznego mającym zastosowanie do nieobjętego zaświadczeniami E101 personelu latającego przewoźnika lotniczego mającego siedzibę w państwie członkowskim, który to personel świadczy pracę przez 45 minut dziennie w pomieszczeniu dla załogi, zwanym „crew room”, którym wspomniany przewoźnik dysponuje na terytorium innego państwa członkowskiego, w którym zamieszkuje ten personel latający, pozostający przez pozostałą część czasu pracy na pokładzie statku powietrznego tego przewoźnika, jest ustawodawstwo tego ostatniego państwa członkowskiego.

W przedmiocie kosztów

- 74 Dla stron w postępowaniach głównych niniejsze postępowanie ma charakter incydentalny, dotyczy bowiem kwestii podniesionej przed sądem odsyłającym, do niego zatem należy rozstrzygnięcie o kosztach. Koszty poniesione w związku z przedstawieniem uwag Trybunałowi, inne niż koszty stron w postępowaniach głównych, nie podlegają zwrotowi.

Z powyższych względów Trybunał (siódma izba) orzeka, co następuje:

Artykuł 14 pkt 2 lit. a) ppkt (i) rozporządzenia Rady (EWG) nr 1408/71 z dnia 14 czerwca 1971 r. w sprawie stosowania systemów zabezpieczenia społecznego do pracowników najemnych, osób prowadzących działalność na własny rachunek i do członków ich rodzin przemieszczających się we Wspólnocie, w wersji zmienionej i uaktualnionej rozporządzeniem Rady (WE) nr 118/97 z dnia 2 grudnia 1996 r., zmienionym rozporządzeniem Parlamentu Europejskiego i Rady nr 631/2004 z dnia 31 marca 2004 r., art. 13 ust. 1 lit. a) i art. 87 ust. 8 rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 883/2004 z dnia 29 kwietnia 2004 r. w sprawie koordynacji systemów zabezpieczenia społecznego, zmienionego rozporządzeniem Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 988/2009 z dnia 16 września 2009 r., a następnie zmienionego rozporządzeniem Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 465/2012 z dnia 22 maja 2012 r., a także art. 11 ust. 5 rozporządzenia nr 883/2004 zmienionego rozporządzeniem nr 465/2012 należy interpretować w ten sposób, że ustawodawstwem w zakresie zabezpieczenia społecznego mającym zastosowanie do nieobjętego zaświadczeniami E101 personelu latającego

przewoźnika lotniczego mającego siedzibę w państwie członkowskim, który to personel świadczy pracę przez 45 minut dziennie w pomieszczeniu dla załogi, zwanym „crew room”, którym wspomniany przewoźnik dysponuje na terytorium innego państwa członkowskiego, w którym zamieszkuje ten personel latający, pozostający przez pozostałą część czasu pracy na pokładzie statku powietrznego tego przewoźnika, jest ustawodawstwo tego ostatniego państwa członkowskiego.

Podpisy